

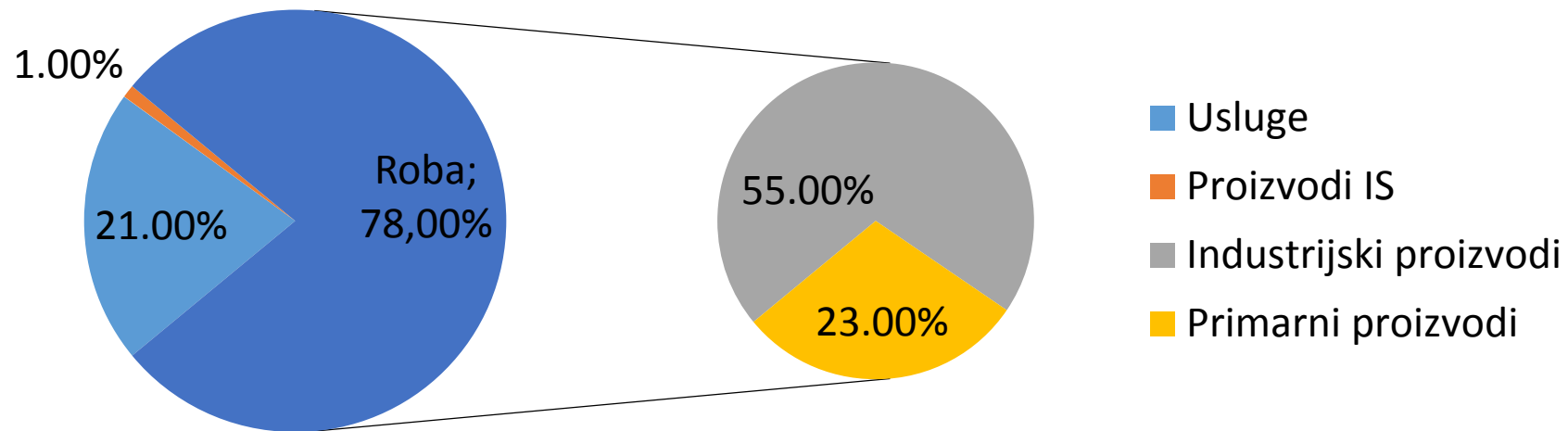
Međunarodna tržišta

Dr Đorđe Ćuzović

- Privredna razmena između nacionalnih privreda obavlja se na tzv. **svetskom tržištu** (World Market), koje ima onoliko posebnih tržišta, odnosno tržišnih segmenata koliko ima vrsta roba i usluga koje se razmenjuju između različitih zemalja.
- **Međunarodna dobra** (International Goods) su ona dobra koja su predmet razmene u međunarodnoj trgovini.

Proizvodna struktura međunarodne trgovine

Sales

Međunarodna robna trgovina

- **Roba** je proizvod koji ima **materijalnu supstancu i svoj oblik** tako da u međunarodnom prometu jasno znamo kada dolazi do prelaska granice ovog proizvoda međunarodne trgovine
- Prema stepenu obrade svu robu delimo na:
 1. **Primarne proizvode**
 2. **Industrijske proizvode**

- U zavisnosti koji **faktor proizvodnje** se u proizvodnji određeno robe koristi, odnosno po kriterijumu faktorske intenzivnosti robe koji koristi Međunarodni trgovinski centar, sve robe možemo podeliti na:

1. **Prirodno-intenzivne proizvode;**
2. **Radno-intenzivne proizvode;**
3. **Tehnološki-intenzivne proizvode;**
4. **Znanjem-intenzivne proizvode;**

- Konferencija UN o trgovini i razvoju (**UNCTAD**) proizvode po kriterijumu **faktorske intenzivnosti** klasifikuje u sledeće grupe:
 - A. Primarni proizvodi bez nafte**, u koje prvenstveno spadaju poljoprivredni proizvodi;
 - B. Sirovinsko-intenzivni industrijski proizvodi**, u koje spadaju sirovine;
 - C. Nisko-tehnološki intenzivni proizvodi**, u koje spada tekstil i obuća
 - D. Srednje-tehnološki intenzivni proizvodi**, u koje ubrajamo hemijske proizvode;
 - E. Visoko-tehnološki intenzivni proizvodi**, u koje ubrajamo lekove i visoku tehnologiju;
 - F. Mineralna goriva**, kao nafta

Međunarodna standardna sektorska klasifikacija (ISIC)

	Aktivnost	ISCI grupa
1.	Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo	01, 02, 05
2.	Rudarstvo i dobijanje kamena	10, 11, 12, 13, 14
3.	Proizvodnja	15-37
4.	Električna energija, gas i vodovod	40, 41
5.	Građevinarstvo	45
6.	Trgovina i popravka	50, 51, 52
7.	Hotelijerstvo i ugostiteljstvo	55
8.	Transport, skladištenje i komunalije	60-64
9.	Finansijsko posredovanje	65-67
10.	Poslovne aktivnosti vezane za nekretnine	70
11.	Iznajmljivanje mašina i opreme	71
12.	Kompjuterske i slične aktivnosti	72
13.	Istraživanje i razvoj	73
14.	Druge poslovne aktivnosti (pravne, knjigovodstvene, marketinške i slično)	74
15.	Javna uprava i odbrana	75
16.	Obrazovanje	80
17.	Zdravstvo i socijalni rad	85
18.	Kanalizacija i odnošenje smeća	90
19.	Aktivnosti međunarodnih organizacija	91
20.	Rekreativne, sportske i kulturne aktivnosti	92
21.	Ostale usluge	93

Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija

Grupe	Vrsta robe		
0	Hrana i žive životinje		Primarni proizvodi
1	Pića i duvan		
2	Sirovine bez nafte	Sirovine	
3	Mineralna goriva i maziva		
4	Životinjska i biljna ulja, masti i vosak		
5	Hemijski proizvodi		Industrijski proizvodi
6	Proizvedena dobra klasifikovana po materijalu		
7	Mašine i transportna sredstva		
8	Ostala proizvedena dobra		
9	Ostala neklasifikovana dobra (zlato, naoružanje)		

	Aktivnost
I	Žive životinje i proizvodi od životinja
II	Povrće
III	Životinjske i biljne masti i ulja
IV	Prehrambeni proizvodi – pića, alkoholna pića i duvan
V	Minerali
VI	Hemijski proizvodi
VII	Plastika i guma
VIII	Kože i krzna
IX	Drvo
X	Drvena pulpa i celuloza
XI	Tekstil
XII	Obuća, kape, kišobrani
XIII	Kamen, gips, cement, azbest i keramički proizvodi
XIV	Biseri, drago i poludrago kamenje, plemeniti metali, nakit i kovani novac
XV	Bazni metali (gvožđe, čelik, bakar, nikl, aluminijum, olovo, cink)
XVI	Mašine i elektro oprema
XVII	Vozila, avioni i brodovi
XVIII	Optički, fotografski, merni i medicinski instrumenti, satovi i muzički instrumenti
XIX	Nauružanje i vojna oprema
XX	Razni industrijski proizvodi (nameštaj, igračke)
XXI	Uređaji i pribor

Example:

Pineapple

HS code: 0804.30.10

International

National

08 04 30 00 00 00

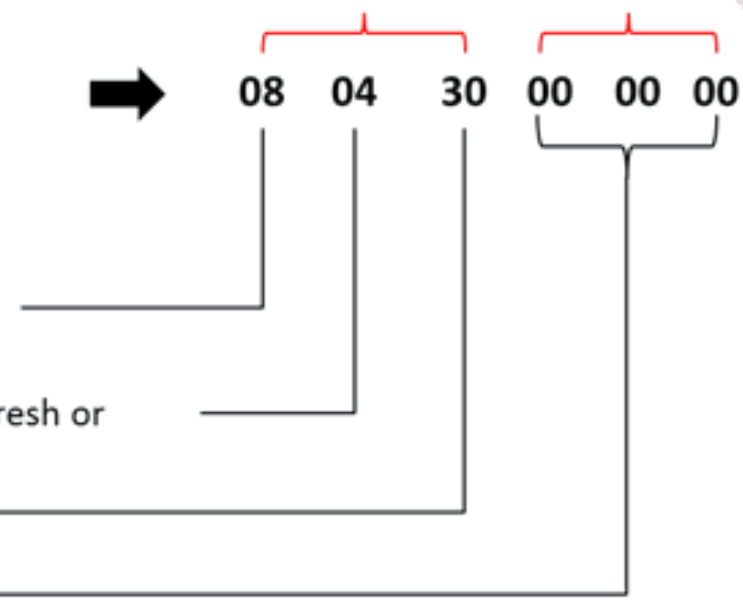
Section II: Vegetable Products

Chapter 08: Edible fruit & nuts, peel of citrus/melons

Heading 04: Dates, figs, pineapples, avocados, etc. fresh or dried

Subheading 30: Pineapples

Subdivisions for national purposes

Međunarodna trgovina primarnim proizvodima

- Primarni proizvodi su vrsta roba koja nastaje **eksploatacijom prirodnih resursa** i u koje se ulaže onoliko rada, koliko je dovoljno da se oni u značajno neizmenjenom obliku najlakše dostave na svetsko tržište (proizvodi niže faze prerade, proizvodi sa malom dodatom vrednošću)
- Početkom XX veka 60% svetske robne trgovine, 1955. 50%, krajem pedesetih ispod 50%, danas 25% svetske robne trgovine

Proizvodna struktura međunarodne trgovine primarnim proizvodima

	1955.		1978.		1995.		2005.	
	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%
PRIMARNI PROIZVODI	49,87	53,5	490,6	37,7	1.091	22,3	2.627	25,9
Hrana	20,42	21,9	162,6	12,5	444	9,1	683	6,7
Poljoprivredne sirovine	12,13	13,0	52,05	4,0	135	2,8	196	1,7
Rude i minerali	3,44	3,7	24,5	1,9	59	1,2	149	1,5
Obojeni metali	3,62	3,9	27,8	2,1	104	2,1	199	2,0
Goriva	10,26	11,0	223,6	17,2	349	7,1	1.400	13,8

- Sve **primarne proizvode** možemo podeliti u **dve velike** grupe:
 1. Poljoprivredni proizvodi;
 2. Proizvodi rudarstva;

- **Poljoprivredni proizvodi** predstavljaju proizvode dobijene od biljnih i životinjskih sirovina
- 2009. god. poljoprivredni proizvodi činili su oko **10%** svetske robne trgovine
- Najveći deo poljoprivrednih proizvoda čine **prehrambeni proizvodi** odnosno **hrana** namenjena ljudskoj ishrani (prerađene proizvode, žive životinje, duvan, pića, ulja i masti i voće), dok drugi manji deo čine **poljoprivredne sirovine** (sirova koža, krzno, prirodni kaučuk, drvo i drvenu pulpu, plutu, tekstilna vlakna i druge sirovine)

Proizvodna struktura međunarodne trgovine primarnim proizvodima

	1955.		1978.		1995.		2005.	
	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%
PRIMARNI PROIZVODI	49,87	53,5	490,6	37,7	1.091	22,3	2.627	25,9
Hrana	20,42	21,9	162,6	12,5	444	9,1	683	6,7
Poljoprivredne sirovine	12,13	13,0	52,05	4,0	135	2,8	196	1,7
Rude i minerali	3,44	3,7	24,5	1,9	59	1,2	149	1,5
Obojeni metali	3,62	3,9	27,8	2,1	104	2,1	199	2,0
Goriva	10,26	11,0	223,6	17,2	349	7,1	1.400	13,8

- U **proizvode rudarstva** ubrajamo sve sirovine koje se dobijaju rudarskom proizvodnjom, odnosno iskopavanjem sa njihovih nalazišta.
- 2009. god. učestvovali su sa oko **18%** u svetskoj robnoj trgovini.
- Proizvodi rudarstva mogu se grupisati u tri grupe sirovina:
 1. **Rude i minerali,**
 2. **Metali (obojeni),**
 3. **Goriva.**

- **Rude i minerali** obuhvataju gvozdenu rudu koja se predaje u gvožđe i čelik, druge rude i minerale, ali i prirodna đubriva
- Gvožđe i čelik su osnovni inputi velikog broja industrijskih grana, pa značajna i dobro organizovana proizvodnja ovih osnovnih metala ima značajan uticaj na privredni razvoj zemlje

Proizvodna struktura međunarodne trgovine primarnim proizvodima

	1955.		1978.		1995.		2005.	
	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%
PRIMARNI PROIZVODI	49,87	53,5	490,6	37,7	1.091	22,3	2.627	25,9
Hrana	20,42	21,9	162,6	12,5	444	9,1	683	6,7
Poljoprivredne sirovine	12,13	13,0	52,05	4,0	135	2,8	196	1,7
Rude i minerali	3,44	3,7	24,5	1,9	59	1,2	149	1,5
Obojeni metali	3,62	3,9	27,8	2,1	104	2,1	199	2,0
Goriva	10,26	11,0	223,6	17,2	349	7,1	1.400	13,8

- **Obojeni metali** uključuju šest osnovnih obojenih metala, koji su posle gvožđa i čelika, najznačajniji za industrijsku proizvodnju. To su: **aluminijum, bakar, cink, olovo, nikal i kalaj**

	1955.		1978.		1995.		2005.	
	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%
PRIMARNI PROIZVODI	49,87	53,5	490,6	37,7	1.091	22,3	2.627	25,9
Hrana	20,42	21,9	162,6	12,5	444	9,1	683	6,7
Poljoprivredne sirovine	12,13	13,0	52,05	4,0	135	2,8	196	1,7
Rude i minerali	3,44	3,7	24,5	1,9	59	1,2	149	1,5
Obojeni metali	3,62	3,9	27,8	2,1	104	2,1	199	2,0
Goriva	10,26	11,0	223,6	17,2	349	7,1	1.400	13,8

- **Goriva** obuhvataju sve sirovine koje služe kao energenti, kao što su **ugalj, nafta i gas**

	1955.		1978.		1995.		2005.	
	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%
PRIMARNI PROIZVODI	49,87	53,5	490,6	37,7	1.091	22,3	2.627	25,9
Hrana	20,42	21,9	162,6	12,5	444	9,1	683	6,7
Poljoprivredne sirovine	12,13	13,0	52,05	4,0	135	2,8	196	1,7
Rude i minerali	3,44	3,7	24,5	1,9	59	1,2	149	1,5
Obojeni metali	3,62	3,9	27,8	2,1	104	2,1	199	2,0
Goriva	10,26	11,0	223,6	17,2	349	7,1	1.400	13,8

Svetska proizvodnja sirove nafte i prirodnog gasa

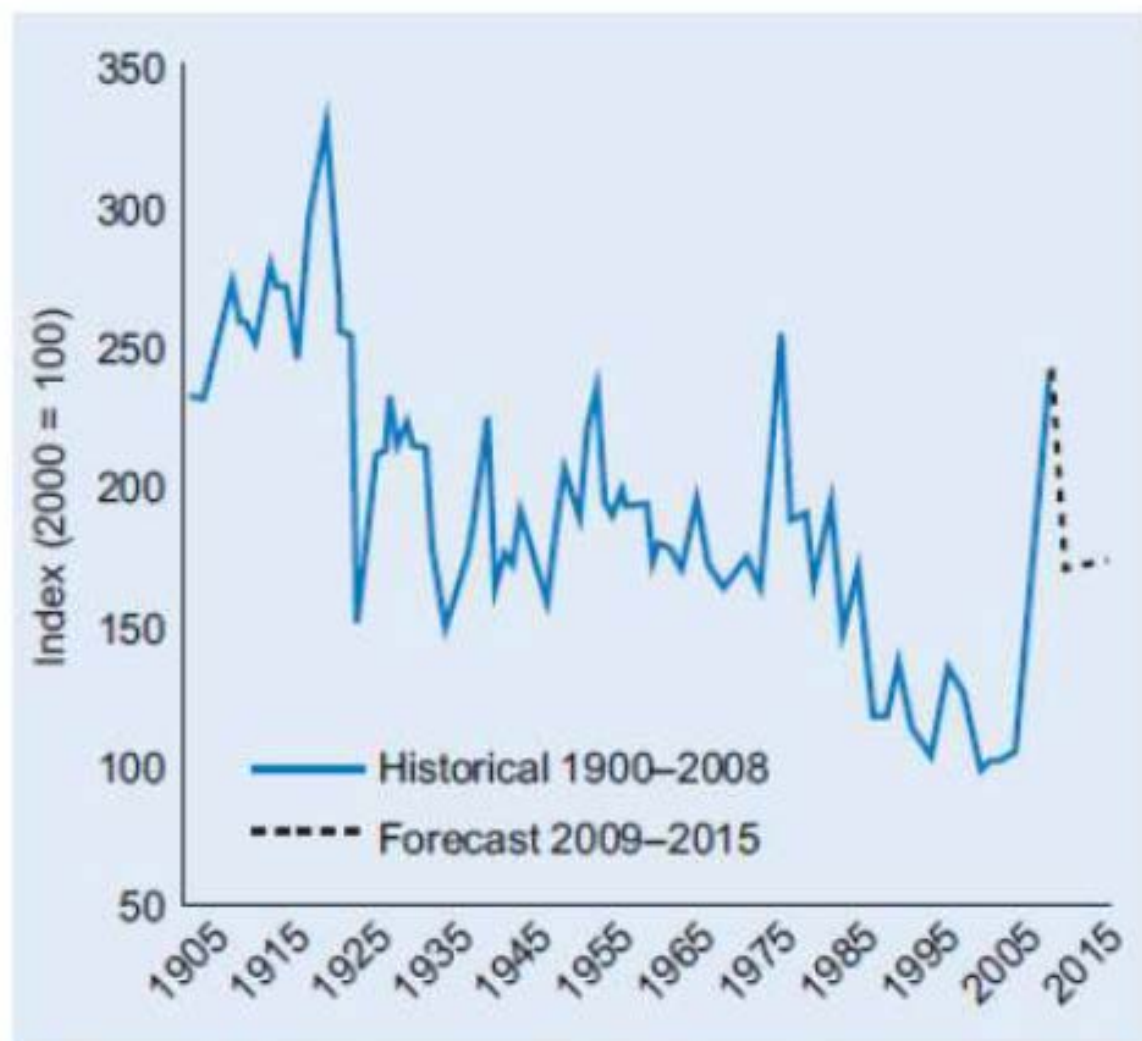
	1950.	1973.	1999.
Zapadna Azija	85,9	1.054,1	1.052,7
Latinska Amerika	...	272,1	506,3
Ostale razvijene zemlje	...	626,8	500,4
ZND	37,9	429,1	370,2
Afrika	...	289,0	349,3
Zapadna Evropa	...	20,4	320,2
Istočna Azija	...	91,3	177,0
Istočna Evropa	...	22,5	12,3
SVET	523,0	2.858,9	3.449,5

- Kao **osnovne tendencije u međunarodnoj trgovini primarnim proizvodima** možemo navesti:
 1. Nagli porast tražnje za primarnim proizvodima i njihove proizvodnje tokom 20. veka;
 2. Kontinuirani pad cena primarnih proizvoda tokom 19. i 20 veka;
 3. Stalni pad troškova proizvodnje i transporta ovih proizvoda usled tehnoloških inovacija;
 4. Smanjenje učešća primarnih proizvoda u proizvodnoj strukturi međunarodne trgovine;

- **Problem monokulturalnosti**
- Zemlje sa najvećim učešćem tri najznačajnija proizvoda u izvozu

Teritorija	Tri najznačajnije robe u izvoz	Učešće u izvozu zemlje (% , prosek 1990-1999)
Solomonska ostrva	Drvo, riba, palmino ulje	97,06
Bocvana	Dijamanti, teleće meso, kože	94,54
Niger	Uranijum, žive životinje, duvan	94,00
Irak	Gorivo, urme, koža	93,43
Kuvajt	Gorivo, sulfor, voćni sokovi	93,10
Libija	Goriva, riba, koža	92,98
Grenland	Riba, goriva, koža	92,83
Gabon	Goriva, drvo, ruda mangana	91,81
Turkmenistan	Goriva, pamuk, vino	91,56
Kongo, Rep.	Goriva, drvo, šećer	91,17

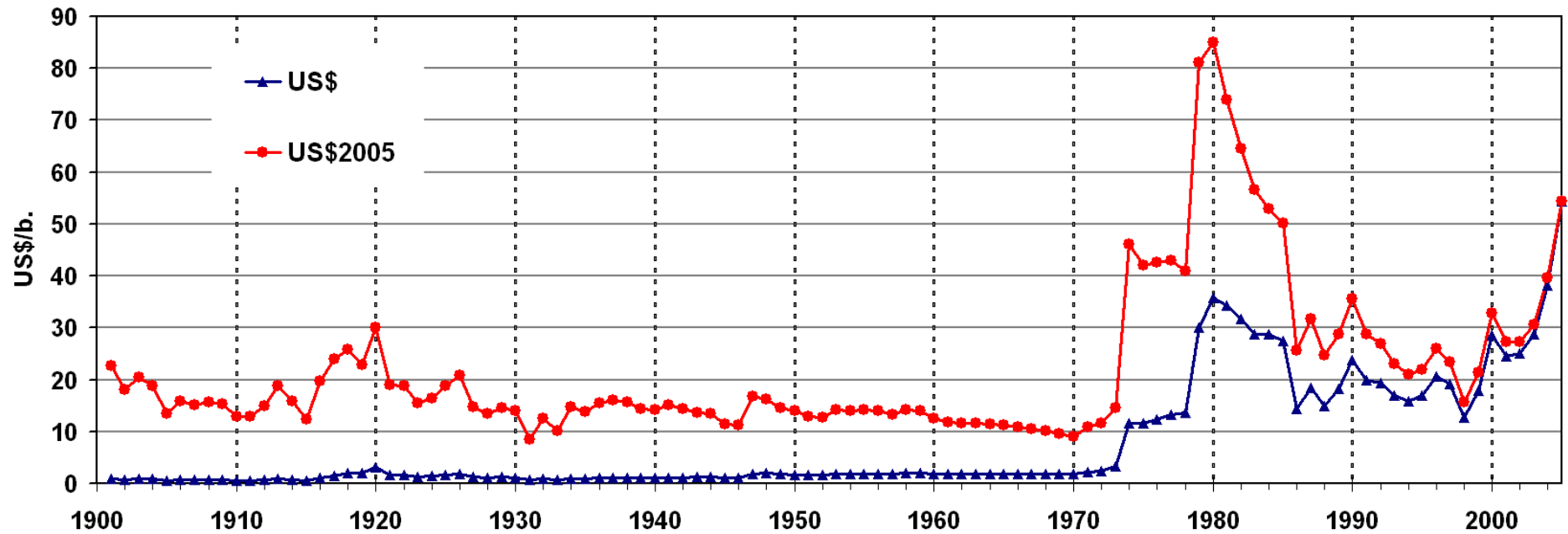
Fig. 9. Real Non-Fuel Commodity Prices: 1900-2015

Sources: Grilli and Yang (1988); Pfaffenzeller et al. (2007).
World Bank estimates 2004–08, forecasts 2009–15.
* Indexes, 2000 = 100. Deflated by unit value of manufactured exports.

- Cene nafte padaju tokom 20. veka sve do početka sedamdesetih godina kada su značajno porasle
- Do 1973. god. cena nafte je bila 3,30 USD za barel da bi u toj godini porasla na 11,59 USD za barel (prvi naftni šok)
- 1978. drugi naftni šok, cena nafte 34,41 USD za barel
- Ove naftne krize su izazvale značajne preraspodele u svetskoj privredi budući da su do ogromnog kapitala došle zemlje izvoznice nafte

Trend stvarnih cena nafte, u USD za barel

Međunarodna trgovina industrijskim proizvodima

- **Industrijski proizvodi** nastaju u **procesu industrijske proizvodnje** i predstavljaju proizvode koji su podvrgnuti značajnom stepenu obrade, pa ih nazivamo i **proizvodi više faze prerade**
- Obradene sirovine koje nisu spremne za finalnu potrošnju, već služe kao input za dalju proizvodnju nazivamo **poluproizvodi**, a proizvode koji su potpuno prerađeni i namenjeni finalnoj potrošnji nazivamo **gotovi proizvodi**

- Manufaktura glavi sektor za proizvodnju proizvoda od 1550. do 1750. god.
- Pojavom mašina i druge tehnike i njihovom upotrebom u proizvodnom procesu, od 1760. godine, pojavljuje se novi sektor tzv. **industrija**, koja omogućava proizvodnju istovrsnih proizvoda u velikim serijama

	1955.		1978.		1995.		2005.	
	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%	Mldr USD	%
INDUSTRIJSKI PROIZV.	41,73	44,7	788,5	60,5	3640	74,4	7312	72,0
Gvožđe i čelik	4,25	4,6	57,15	4,4	149	3,0	318	3,1
Hemijski proizvodi	4,91	5,3	100,6	7,7	467	9,6	1104	10,9
Ostali poluproizvodi	4,47	4,8	65,2	5,0	386	7,9	711	7,0
Mašine i oprema	19,59	21,0	439,1	33,7	1900	38	3851	37,9
Tekstil	4,72	5,1	40,7	3,1	153	3,1	203	2,0
Odeća	0,80	0,9	28,35	2,2	158	3,2	276	2,7
Ostala potrošačka dobra	3,00	3,2	57,50	4,4	428	8,7	848	8,4

- Učešće industrijskih proizvoda u svetskoj robnoj trgovini:
- 1900. god. oko 40%
- 1963. god. oko 52%
- 2000. god. oko 75%
- 2008. god. oko 67%

- Podjela industrijski proizvoda **prema nameni:**
 - 1. Potrošačka dobra** su industrijski proizvodi koji su namenjeni krajnjim korisnicima, tzv. finalnoj potrošnji, što znači da se trajno troše, a ne podvrgavaju se daljoj obradi
 - 2. Kapitalna dobra** su industrijski proizvodi namenjeni proizvodnoj potrošnji, odnosno to su proizvodi koji se koriste prilikom proizvodnje novih industrijskih proizvoda, kao što su mašine i slično.

- Klasifikacija industrijskih proizvoda od sektora u kome su nastali:
 - 1. Gvožđe i čelik**, kao proizvodi sive metalurgije koji nastaju preradom gvozdene rude (4,6% 1955; 3,1% 2005.)
 - 2. Hemijski proizvodi**, u koje ubrajamo proizvode hemijske industrije uključujući i farmaceutske proizvode (5,3% 1955; 10,9% 2005.)
 - 3. Ostali poluproizvodi**, u koje se ubrajaju proizvodi kožarske industrije, gumeni proizvodi i proizvodi drvno-prerađivačke industrije, i sl. (4,8% 1955; 7,0% 2005.)

4. **Mašine i transportna sredstva**, u koje ubrajamo kancelarijsku i telekomunikacionu opremu, transportna sredstva (automobili i druga vozila) i druge mašine (industrijske, za proizvodnju struje i sl.) (21% 1955; 38% 2005.)
5. **Tekstilni proizvodi** (5% 1955; 2% 2005.)
6. **Konfekcijski proizvodi** (odeća) (0,9% 1955; 2,7% 2005.)
7. **Ostali industrijski proizvodi**, kao što su kućna dobra, merni instrumenti i slično (3,2% 1955; 8,4% 2005.)

Regionalna struktura svetskog robnog izvoza (%)

Region	1948.	2000.
Zapadna Evropa	31,5	39,5
Azija	9,9	25,5
6 Novooindustrijalizovanih zemalja Azije	3,0	10,5
Severna Amerika	27,3	17,1
Latinska Amerika	12,3	5,5
Istočna Evropa	6,0	4,4
Afrika	7,3	2,3
Australija i Novi Zeland	3,7	1,2

- **Carine na industrijske proizvode** su značajno **snižene** na rundama multilateralnih trgovinskih pregovora GATT, i one su sa nivoa od preko **50%** u nekim zemljama 1945. god. snižene na nivo ispod **5%** kraje 20. veka
- Posle 1945. značajna industrijalizacija nekih zemalja u razvoju

Privrede glavne izvoznice i uvoznice industrijskih proizvoda

GLAVNI IZVOZNICI			GLAVNI UVOZNICI		
Privreda	Mlrd USD	Udeo (%)	Privreda	Mlrd USD	Udeo (%)
EU	1.243	14,9	SAD	1.121	13,0
Kina	1.125	13,5	EU	1.041	11,7
SAD	800	9,6	Kina	675	7,8
Japan	508	6,1	Hong Kong	311	3,6
Korea, Rep.	323	3,9	Japan	286	3,3
Hong Kong	305	3,6	Kanada	242	2,8
Singapur	198	2,4	Meksiko	188	2,2
Tajvan	180	2,2	Koreja, Rep.	186	2,2
Meksiko	172	2,1	Singapur	162	1,9
Kanada	157	1,9	Rusija	153	1,8